

перевищення, криміналізує лише ті, що порушують недоторканність житла чи іншого володіння. З огляду на це перевага повинна віддаватися саме цій нормі.

Слід зазначити, що склади злочинів, передбачених статтями 364, 364-1, 365 та 365-1 КК України, сконструйовані як злочини з матеріальним складом. Для визнання їх закінченими в основному складі обов'язковим є встановлення мінімально достатнього рівня суспільно небезпечних наслідків – істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб. В той самий час злочин, передбачений ст. 162 КК України є злочином з формальним складом і визнається закінченим з моменту вчинення самого діяння, незалежно від настання шкоди.

**Використані джерела:**

1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України [Текст] / А. М. Бойко [та ін.] ; ред. М. І. Мельник, М. І. Хавронюк. – 4 вид., перероб. та доп. – К. : Юридична думка, 2007. – 1184 с.
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України [Текст] / А. М. Бойко [та ін.] ; ред. М. І. Мельник, М. І. Хавронюк. – 4 вид., перероб. та доп. – К. : Юридична думка, 2007. – 1184 с.

**Жмур Ю. М. Разграничение “Нарушения неприкосновенности жилья” от составов преступлений со схожим составом, составляющих конкуренцию норм (ст.ст. 270-1, 356, 364, 364-1, 365 та 365-1 УК Украины).**

*В статье автор пытается разграничить статью УК Украины о неприкосновенности жилища со статьям УК, которые имеют смежный состав преступления, а также образуют конкуренцию норм (ст. ст.270-1, 356, 364, 364-1, 365 та 365-1 УК Украины)*

**Ключевые слова:** конкуренция норм со ст.162 УК, преступления с смежным составом, разграничения.

**Zhmur U. Differentiation "Violation of inviolability of the home" of crime with an adjacent structure, which form the competition rules (Articles 270-1, 356, 364, 364-1, 365-1 and 365 of the Criminal Code of Ukraine).**

*The author tries to delineate the article of the Criminal Code of the privacy of home with the Criminal Code, which are adjacent structure, and form competition rules.*

**Keywords:** competition rules with st.162 Criminal Code of Ukraine offenses with adjacent structure, separation.

УДК 343.915

**Заросинський Ю. Л.  
Національна академія внутрішніх справ**

## **ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ**

*В статті досліджується нормативно-правовий захист дітей в Україні, а також система органів, на які покладено здійснення захисту дітей.*

**Ключові слова:** діти, неповнолітні, правовий захист дітей, запобігання злочинності дітей.

Соціально-економічні зміни в Україні, криза традиційних інститутів соціалізації молодого покоління, порушення механізму спадкоємності поколінь, відчуження дітей

від культури, ціннісних орієнтацій юнаків та дівчат в сфері праці, відсутність певних політико-правових основ роботи з дітьми, доводять, що нині виникла потреба не тільки вирішувати окремі проблеми підлітків, а й виділити політику захисту прав дітей у самостійний, специфічний, пріоритетний напрямок у діяльності держави. Її головним завданням при цьому має бути створення відповідних умов, здатних максимально стимулювати власні творчі сили молоді особи, дати простір до її саморозвитку і самореалізації для активної участі у становленні України як самостійної держави, її духовного відродження.

Проблемі правового захисту та запобігання злочинності дітей неодноразово приділялася увага у юридичній науці, причому досліджувалися різноманітні аспекти цього правового інституту в залежності від галузі права. В працях таких вчених, як Т. С. Барило, М. І. Ветров, А. І. Долгова, А. П. Закалюк, К. Є. Ігошев, Т. Л. Кальченко, Н. В. Кулакова, О. М. Костенко, М. В. Костицький, І. П. Лановенко, Ф. А. Лопушанський, П. П. Михайленко, А. Й. Міллер, Г. М. Міньковський, А. Р. Ратинов, А. І. Селецький, С. А. Тарарухін, Т. А. Третьякова, А. П. Тузов, І. К. Туркевич.

Особливості у системі правового захисту дітей обумовлені специфікою правового та фактичного становища їх, як вікової групи населення, що найбільш гостро відчуває формуючий вплив негативних факторів соціального середовища, специфікою детермінант злочинності, а також особистісних якостей цієї вікової групи. Правовий захист дітей планується і проводиться на різних рівнях та напрямках, по відношенню до різних контингентів дітей і молоді, а також характеризується значним діапазоном заходів.

Комплексне вирішення проблеми правового захисту дітей можливе тільки при спільній діяльності всіх інститутів держави на основі застосування заходів, що передбачені нормативно-правовими актами. Завданням даної статті є розкриття змісту правової основи захисту дітей в Україні.

Головна особливість досліджуваної вікової категорії, що вона складає 14,7% населення країни (6710,7 тис. осіб) – як майбутнього країни, і необхідно розуміти, що у перспективі – це 100% її населення [7]. В основі правового захисту дітей лежить прийнята Загальнодержавна програма “Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини” [1] на період до 2016 року. Програма має на меті об’єднати в єдину систему зусилля держави щодо захисту прав дітей. І відповідно до цього визначено чотири пріоритетні напрями діяльності: пропагування здорового способу життя; забезпечення можливості здобувати високоякісну освіту; захист дітей від жорстокого поводження, насильства та експлуатації; боротьба з ВІЛ/СНІДом, а також передбачено глобальний план дій, орієнтований на розвиток і захист прав та інтересів підростаючого покоління, і завдання, які світова спільнота має виконувати для дітей та разом з дітьми.

Правовий захист дітей регулюють положення Законів України “Про освіту”, “Про професійно-технічну освіту”, “Про вищу освіту”, “Про соціальну роботу з сім’ями, дітьми та молоддю” Кодекс законів про шлюб і сім’ю, Кодекс законів про працю, Житловий кодекс, законодавчі акти щодо захисту дітей, які постраждали від Чорнобильської катастрофи, дітей-інвалідів, дітей-сиріт і дітей, що залишилися без піклування батьків, а також правові акти стосовно захисту дітей і підлітків від злочинного впливу дорослих елементів, які втягують неповнолітніх у злочинну чи

іншу антигромадську діяльність (пияцтво, наркоманію, проституцію тощо), виготовляють і розповсюджують порнографічну продукцію і видання, що пропагують насильство, жорстокість, сексуальну розпусту.

Одним з важливих показників цивілізованості суспільства є ставлення до освіти. Однак сьогодні лише кожна третя молода людина вважає пріоритетною сферу освіти. Це пояснюється тим, що її престиж досить низький, немає належного зв'язку між освітою людини і характером її праці.

У реальному житті відбувається процес “згортання” цілеспрямованого виховання як у школі, так і позашкільних закладах. У зв'язку з цим, старшокласники часто потрапляють під вплив примарних цінностей і розуміють життєдіяльність як необхідність “зробити гроші” за будь-яких обставин, не замислюючись над моральним боком справи. Якщо раніше державою здійснювався жорсткий контроль за працевлаштуванням випускників шкіл, профтехучилища, на непрацюючих впливали як державні, так і громадські організації, то тепер ця система повністю розпалася. Нині жодна державна структура, не володіє даними про працевлаштування випускників 9-11 класів та професійних навчальних закладів і відповідальності за їх подальше місце в суспільстві не несе.

Законодавство України наділяє громадян правами, покликаними забезпечити їх конституційне право на охорону здоров'я. Закон України “Основи законодавства України про охорону здоров'я” визначає здоров'я як стан повного душевного і фізичного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних дефектів, і тому охорона здоров'я підростаючого покоління виявляється не тільки в задоволення фізичного, але й соціального і психічного (душевного) здоров'я [3]. Цьому сприяють центри медико-соціальної реабілітації дітей, основним завданням яких є лікування, психосоціальна реабілітація і корекція поведінки тих, які потребують її внаслідок вживання алкоголю, наркотиків, психотропних речовин, а також неповнолітніх з девіантними формами поведінки. У своїй діяльності центри повинні взаємодіяти з місцевими органами державної виконавчої влади, місцевого самоврядування, соціальними службами молоді, органами охорони здоров'я, правоохоронними органами, навчально-виховними закладами та іншими суб'єктами виховно-профілактичної і лікувально-реабілітаційної роботи.

Законом України “Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю” передбачена система соціального захисту дітей [4]. Під цим розуміється комплекс заходів і засобів соціально-економічного та правового характеру, здійснення яких покладається на суб'єктів, зазначених у законі, щодо забезпечення прав дітей на життя, розвиток, виховання, освіту, медичне обслуговування, надання матеріальної підтримки. А також визначено система соціальної профілактики, як вид соціальної роботи, спрямованої на запобігання складним життєвим обставинам сімей, дітей та молоді, аморальній, протиправній поведінці в сім'ях. Законом передбачено виявлення будь-якого негативного впливу на життя і здоров'я дітей та молоді і запобігання такому впливу та поширенню соціально небезпечних хвороб серед дітей та молоді. Основними напрямками державної політики у сфері соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю є розроблення та реалізація загальнодержавних, регіональних програм соціальної підтримки сімей, дітей та молоді, соціального становлення молоді та інших програм стосовно сімей, дітей та молоді. Визначено напрямки соціальної

профілактики в сімейному, дитячому та молодіжному середовищі – комплексні заходи, спрямовані на запобігання сімейному неблагополуччю, соціальному сирітству, насильству в сім'ї та жорстокому поводженню з дітьми, найгіршим формам дитячої праці, системний облік і догляд за дітьми та молоддю, які виявили схильність до асоціальної поведінки, інформаційно-просвітницьку, пропагандистську роботи в сім'ях, серед дітей та молоді за місцем проживання, навчання або роботи, спрямованої на формування в особистості стандартів позитивної поведінки, здорового способу життя.

Соціальне обслуговування родини та дітей сьогодні є складовою частиною нового напрямку соціальної політики. Суть цього обслуговування – адресна допомога на індивідуальному рівні у вирішенні життєвих проблем, починаючи з виплати грошової допомоги до надання психологічної, юридичної, соціально-побутової, одночасно з навчанням здатності актуалізувати внутрішній потенціал самопомоги.

На нашу думку, головним завданням у справі поліпшення матеріального становища дитини є її забезпечення зайнятості. Сьогодні становище неповнолітніх на ринку праці, умови для її продуктивної зайнятості, професійної мобільності, в першу чергу, залежать від динаміки змін в економіці України. Неповнолітні як найменш кваліфікована, найменш професійно підготовлена частина робочої сили, є однією з найбільш соціально вразливих груп на ринку праці, особливо в умовах економічної кризи.

Виходячи з цього, необхідно використовувати в повному обсязі заброньовані робочі місця на підприємствах усіх форм власності; направлення на перенавчання молоді; приділяти особливу увагу працевлаштуванню неповнолітніх, які перебувають на профілактичному обліку в службах у справах дітей; посилити роботу органів прокуратури щодо виявлення та усунення порушень законодавства про працю.

Особливе значення зараз має виховання правової свідомості дітей, підвищення їх правової культури. Для цього треба активізувати правову пропаганду серед учнівської молоді, створити умови для роботи спеціальних правових лекторіїв, семінарів, курсів, гуртків, проводити учнівські та студентські конференції з цієї тематики. Не повинні стояти осторонь і засоби масової інформації.

Указ Президента України “Про додаткові заходи щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина, громадського порядку та посилення боротьби зі злочинністю” [5] визначає вжиття додаткових заходів, спрямованих на забезпечення протидії злочинності та посилення боротьби з нею, зокрема, попередження насильства в сім'ї, запобігання дитячій бездоглядності та безпритульності, втягненню неповнолітніх і молоді у злочинну діяльність; профілактики наркоманії та алкоголізму, пропагування здорового способу життя, вжиття превентивних заходів, спрямованих на формування негативного ставлення молоді і дітей до вживання наркотиків та алкоголю.

Закон України “Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей”, прийнятий Верховною Радою 24 січня 1995 року, виходячи з Конституції України (254к/96-ВР) та Конвенції ООН про права дитини визначає правові основи діяльності органів і служб у справах дітей та спеціальних установ для дітей, на які покладається здійснення соціального захисту і профілактики правопорушень серед осіб, які не досягли вісімнадцятирічного віку [6].

Для його виконання були створені в системі державних органів структури: центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері сім'ї та дітей, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері сім'ї та дітей, орган виконавчої влади Автономної Республіки Крим у сфері сім'ї та дітей, відповідні структурні підрозділи обласних, Київської та Севастопольської міських, районних державних адміністрацій, виконавчих органів міських і районних у містах рад; уповноважені підрозділи органів внутрішніх справ; приймальники-розподільники для дітей органів внутрішніх справ; школи соціальної реабілітації та професійні училища соціальної реабілітації органів освіти; центри медико-соціальної реабілітації дітей закладів охорони здоров'я; спеціальні виховні установи Державної кримінально-виконавчої служби України; притулки для дітей; центри соціально-психологічної реабілітації дітей; соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка).

В Законі чітко визначені їх функціональні права та обов'язки. Ця система покликана вирішувати одне загальне завдання – захищати права і законні інтереси неповнолітніх, усунувши паралелізм і неузгодженість у роботі окремих ланок, які в тій чи іншій мірі причетні до цієї справи.

Уповноважені підрозділи органів внутрішніх справ є складовою частиною кримінальної міліції органів внутрішніх справ і створюються на правах самостійного підрозділу, і зобов'язані: проводити роботу щодо запобігання правопорушенням дітей.

Суди розглядають справи щодо неповнолітніх, які вчинили злочини, адміністративні правопорушення у віці від 16 до 18 років, про поміщення правопорушників, які не досягли 18 років, до приймальників-розподільників для дітей.

Спеціальні установи для дітей. Приймальники-розподільники для дітей, куди можуть бути доставлені діти віком від 11 до 18 років на термін до 30 діб, які: вчинили правопорушення до досягнення віку, з якого за такі діяння особи підлягають кримінальній відповідальності, якщо є потреба - негайно ізолювати їх (за постановою органу дізнання, слідчого, санкціонованою прокурором, або за постановою суду); згідно з рішенням суду направляються у спеціальні установи для дітей; ті, хто самовільно залишили спеціальний навчально-виховний заклад, де вони перебували; перебувають у розшуку. Не підлягають поміщенню у приймальники-розподільники діти, які перебувають у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння, психічно хворі з вираженими симптомами хвороби, діти, які вчинили правопорушення у віці, з якого за такі діяння можлива кримінальна відповідальність, крім випадків припинення кримінальної справи і направлення винних осіб у спеціальні установи для дітей за рішенням суду.

Загальноосвітні школи та професійні училища соціальної реабілітації спеціальними навчально-виховними закладами для дітей, які потребують особливих умов виховання, до них направляють особи, які вчинили злочин у віці до 18 років або правопорушення до досягнення віку, з якого настає кримінальна відповідальність. До загальноосвітніх шкіл соціальної реабілітації направляються за рішенням суду діти віком від 11 до 14 років, а до професійних училищ соціальної реабілітації - віком від 14 років забезпечення соціальної реабілітації учнів, їх правового виховання та соціального захисту в умовах постійного педагогічного режиму.

Центри медико-соціальної реабілітації дітей, які вживають алкоголь, наркотики, а також для дітей, які за станом здоров'я не можуть бути направлені до шкіл соціальної реабілітації та професійних училищ соціальної реабілітації для створення умов і забезпечення лікування дітей від алкоголізму, наркоманії, токсикоманії та їх психосоціальної реабілітації і корекції. До них направляються діти віком від 11 років на підставі висновку медико-експертної комісії, але на термін не більше двох років.

Спеціальні виховні установи Державної кримінально-виконавчої служби України це установи, в яких відбувають покарання неповнолітні віком від 14 років, засуджені до позбавлення волі.

У притулки для дітей служб у справах дітей тимчасово розміщуються діти віком від 3 до 18 років, які опинились у складних життєвих обставинах. Основними завданнями притулків для дітей є соціальний захист дітей, які опинились у складних життєвих обставинах, залишили сім'ї, навчальні заклади; створення належних житлово-побутових і психолого-педагогічних умов для забезпечення нормальної життєдіяльності дітей, надання їм можливості навчатися, працювати та змістовно проводити дозвілля.

Центри соціально-психологічної реабілітації передбачені для тривалого (стаціонарного) або денного перебування дітей віком від 3 до 18 років, які опинились у складних життєвих обставинах, надання їм комплексної соціальної, психологічної, педагогічної, медичної, правової та інших видів допомоги. Строк перебування дитини залежить від конкретних обставин, але не може перевищувати відповідно 9 і 12 місяців у разі стаціонарного і денного перебування.

Соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка) соціального захисту для проживання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей, які опинились у складних життєвих обставинах, безпритульних дітей віком від 3 до 18 років, надання їм комплексної соціальної, психологічної, педагогічної, медичної, правової, інших видів допомоги та подальшого їх влаштування. Система спеціальних державних органів, що створена зазначеним законом покликана займатися життєво важливими проблемами дітей та підлітків, які потребують турботи і захисту з боку держави від дня свого народження і до повноліття. Іншими словами, система державних органів повинна вирішувати питання не в цілому, не взагалі, а відповідно до кожної окремої дитини від народження до 18 років.

Але, в Україні до цього часу відсутня цілісна система ювенальної юстиції. Поступово створюються лише окремі її елементи. Для повноцінного функціонування ювенальної юстиції необхідне ґрунтовне реформування правоохоронної та судової системи. Розроблений Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини містить окремі завдання в напрямку створення ювенальної юстиції, а саме: розробка нормативно-правової бази для створення системи ювенальної юстиції; здійснення інституційного забезпечення системи ювенального правосуддя шляхом упровадження до 2016 року ювенального судочинства; забезпечення до 2016 року підготовки спеціалістів для системи ювенальної юстиції; забезпечення до 2016 року для кожної дитини, яка скоїла або підозрюється у скоєнні правопорушення, доступу до послуг адвокатів і соціальних працівників, інших спеціалістів на етапі досудового слідства, а також під час розгляду судових справ, у яких однією із сторін є дитина; підсилення ролі громадськості у профілактиці скоєння правопорушень, виправлення і

ресоціалізації неповнолітніх, засуджених до позбавлення волі, покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, і звільнених від виконання покарань.

Виходячи з вищевикладеного, на нашу думку, система правового захисту повинна бути спрямована на: забезпечення збереження закладів освіти, розвиток і створення нових типів навчально-виховних закладів, організацію повноцінного дозвілля; відновлення системи правового всеобучу за участю працівників органів юстиції, прокуратури, суду, внутрішніх справ, державного арбітражу, адвокатури, юридичних служб державних підприємств, органів освіти, культури. А також передбачення у програмах соціального і економічного розвитку регіонів спеціальних розділів, спрямованих на концентрацію наявних сил і засобів щодо запобігання бідності та безробіттю, диференційований підхід до забезпечення та підтримки рівня доходів сім'ї: надання соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям, які тимчасово опинилися у скрутному становищі та з об'єктивних причин не можуть вийти з кризи власними силами (втрата годувальника, вимушена міграція, тощо); забезпечення гарантованого рівня матеріальної допомоги сім'ям, соціального, медичного, культурного і побутового обслуговування.

**Використані джерела:**

1. Загальнодержавна програма “Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрану.
2. Закон України Про Загальнодержавну програму “Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини” на період до 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрану.
3. Закон України “Основи законодавства України про охорону здоров'я” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрану.
4. Закон України “Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрану.
5. Указ Президента України “Про додаткові заходи щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина, громадського порядку та посилення боротьби зі злочинністю” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрану.
6. Закон України “Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрану.
7. За даними Державної служби статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрану.

***Заросинский Ю. Л. Правовая защита детей в Украине.***

*В статье исследуется нормативно-правовая защита детей в Украине, а также система органов, которые осуществляют эту деятельность.*

**Ключевые слова:** *дети, несовершеннолетние, правовая защита детей, предупреждение преступности детей.*

***Zarosinski Urii. Legal protection of children in Ukraine.***

*Abstract. The article explores the normative-legal protection of children in Ukraine and the system of organs that carry out this activity.*

**Keywords:** *children, minors, legal protection of children, crime prevention children.*